

Regeringen
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Remiss om ny myndighetsstruktur för finansiering av forskning och innovation (SOU 2023:59) och Statlig forskningsfinansiering Underlagsrapporter (SOU 2023:19).

Naturhistoriska riksmuseet (NRM) har beretts tillfälle att lämna yttrande över den i rubriken angivna remissen.

Om Naturhistoriska riksmuseet

Naturhistoriska riksmuseet (NRM) är en forskande myndighet som omfattas av högskoleförordningen enligt särskild instruktion. NRM utgör en betydande akademisk miljö, inkluderande professorer, postdoktorer och doktorander. Museets forskare bedriver framförallt grundforskning med spetskompetens i frågor som rör biodiversitet, miljö, bioinformatik, geovetenskap, artkunskap och systematik. Den organismbaserad grundforskning som bedrivs på naturhistoriska museer ligger till grund för mycket av den tillämpade biologiska forskningen globalt. Forskningsavdelningen utgör största delen av museets medarbetarskara, och resurssätts dels genom anslagsfinansiering, dels genom betydande bidrag från de stora forskningsråden, EU och andra finansiärer.

NRM förfogar över moderna laboratorier, har i dagsläget huvudmannaskap för tre nationellt prioriterade forskningsinfrastrukturer (Swedish Biodiversity Data Infrastructure (SBDI), Global Biodiversity Information Facility (GBIF) och Nordic Ion Microprobe Facility (NORDSIM-Vegacenter, delfinansierade av Vetenskapsrådet) och ansvarar inom ramen för sin forskningsverksamhet för samhällsviktiga uppdrag, som t. ex. nationella pollenrapporter, ringmärkning av fåglar, miljö- och populationsövervakning av Sveriges stora rovdjur samt Statens vilt. NRM bistår andra myndigheter med expertstöd både genom lokala samarbeten och remissvar.

Yttrande

Övergripande synpunkter

Det är Naturhistoriska riksmuseets förståelse att Sverige har ett internationellt sett väl fungerande system för forskning och innovation med många styrkor. Sverige är dessutom ett av de länder i världen som investerar mest i forskning och innovation som andel av BNP och rankas återkommande som ett av världens mest innovativa länder.

Sverige har därtill en hög andel publiceringar och många nobelpris per capita samt god innovationskapacitet. Vidare anges den akademiska friheten vara stor i enkätsvaren (SOU 2023:19). I ljuset av EU:s arbete med att komma till rätta med utvecklingen i några av EU:s medlemsstater där rättsstatsprincipen urholkas är denna aspekt särskilt viktig.

Underlagsrapporten (SOU 2023:19) lyfter fram exempel på liknande omstruktureringar i andra länder. De positiva resultaten har antingen uteblivit eller varit svåra att överblicka.

Mot denna bakgrund bör man, enligt vår mening, med stor försiktighet genomföra omfattande strukturella förändringar utan en utförlig risk- och konsekvensanalys av de föreslagna förändringarna. Samtidigt ska man inte blunda för de utmaningar som faktiskt finns. Utredaren pekar på sex områden;

- svag kvalitetsutveckling av svensk forskning i förhållande till resurstillskotten
- dagens organisation svarar inte tillräckligt väl mot samhällets behov och är inte anpassad till ett samhälle i snabb förändring
- komplicerad och tung administration
- otydlig rollfördelning
- brister i proaktivt agerande, och
- suboptimal hantering av forskningsinfrastruktur.

Den analys av problem och utmaningar som utredningen gör är relevant, även om det utifrån utredningen är svårbedömt hur stora dessa utmaningar i realiteten är och i vilken grad de påverkar den svenska forskningen negativt. Däremot kan NRM instämna i nuvarande otydlighet kring rollfördelning och en suboptimal hantering av forskningsinfrastrukturen. Dagens organisation kan även i vissa avseenden upplevas som mindre väl anpassad till ett samhälle i snabb förändring.

Utredningen föreslår att framtidens organisation för extern statlig finansiering av forskning och innovation utformas så att den uppfyller följande sju kriterier:

- värnar om den fria forskningen
- stimulerar internationellt konkurrenskraftig och banbrytande forskning
- säkrar den kunskap och innovationsförmåga som krävs för att lösa samhällets utmaningar och bidrar till näringslivets konkurrenskraft

- bidrar till forskning som ger förutsättningar för forskningsanknuten utbildning och livslångt lärande
- ger goda förutsättningar för internationella samarbeten som stärker svensk forskning och innovation
- tydlig riktning, agerar proaktivt och ökar förmågan till prioriteringar i det svenska systemet för forskning och innovation
- är enkel, tydlig och har låga administrativa kostnader för de som söker och de som erhåller medel

I det här sammanhanget vill Naturhistoriska riksmuseet passa på att lyfta fram möjligheten för staten att genom basanslaget ge en expertmyndighet, som i egen kraft på saklig och vetenskaplig grund har förutsättningar att bedöma vilka kunskapsluckor som behöver åtgärdas inom sakområdet, förutsättningar att agera utan ansökningsförfarande till annan myndighet. Härigenom skulle processen kunna effektiviseras inom ramen för myndigheters instruktionsbundna ansvarsområden och förutsättningar ges till både långsiktighet och flexibilitet.

Två eller tre nya myndigheter

Naturhistoriska riksmuseet anser att utredningens förslag att renodla olika målgruppsperspektiv genom att samla forskningsfinansieringsuppdrag i färre myndigheter kan vara ett bra alternativ till dagens uppdelade system. Förslaget med ny myndighetsstruktur ger sannolikt bättre förutsättningar för samarbete och samordning. Gemensamt ansökningssystem skulle även förenkla för de ansökande partera. En tydligare rollfördelning och ökad samordning kan förvisso delvis uppnås inom befintliga strukturer genom de styrmedel som regeringen redan idag har till sitt förfogande.

Sett till förslaget om två eller tre myndigheter föreligger både för- och nackdelar med de två alternativa lösningar. Det som dock talar för en tvåmyndighetslösning istället för tre forskningsfinansierande myndigheter är att det kan bli ett tydligare ansvar för olika perspektiv på forskning genom att innovation inryms i Myndigheten för strategisk forskning. Det kan finnas synergier och bättre samspel mellan strategiska forskningssatsningar och nyttiggörande/implementering, som kan variera över tid. Med färre myndigheter kan det bli lättare att orientera sig och därmed öka möjligheterna att finna möjlig finansiering för olika forskningsinsatser.

Det finns dock även en del risker förbundna med en sådan omfattande förändring. En mest påtaglig risk är att kompetenserna inom nuvarande strukturer går förlorad. Det kan också bli en nedgång i effektivitet innan de nya organisationerna har hittat sina arbetssätt.

Värnandet om den fria forskningen

Naturhistoriska riksmuseet ser frågan om forskningens och den akademiska friheten som central. Således bör de nya myndigheterna organiseras på ett sådant sätt att forskningen inte påverkas på ett otillbörligt sätt av politisk föränderlighet i de korta perspektiven. Utredaren menar att den fria forskningen värnas allra bäst

genom en stark forskningsmyndighet (s. 274ff), men styrkan torde även ligga i hur myndigheternas ledning utses där målet bör vara att säkerställa att det direkta politiska inflytandet över forskningen minimeras.

Oavsett hur de föreslagna förändringarna faller ut längre fram i processen är det, enligt vår mening, av yttersta vikt att de föreslagna sammansättningarna av styrelser inte blir sådana att det politiska inflytandet avviker jämfört med dagens blaserade system.

Basanslagen till forskningen vid de statliga centralmuseerna

Naturhistoriska riksmuseet vill även lyfta fram betydelsen av att den forskning som bedrivs exempelvis på museer säkerställs och att erforderliga medel också avsätts i anslag till den angelägna forskningen som bedrivs på centralmuseerna.

Ovanstående argument gällande möjligheten att ge expertmyndigheter förbättrade förutsättningar till att effektivt driva värdeskapande forskning inom respektive instruktionsbundet ansvarsområde kan appliceras på centralmuseerna.

Basanslagens andel av forskningen var inte en fråga som skulle behandlas i utredningen. Däremot stod det i direktiven att utredningen skulle föreslå ett system som på "ändamålsenligt sätt förhåller sig till lärosätenas direkta anslag för forskning och innovation och annan extern finansiering". Naturhistoriska riksmuseet vill i detta sammanhang lyfta fram den omfattande, och många gånger, världsledande forskningen som bedrivs på de statliga centralmuseerna och i synnerhet på Naturhistoriska riksmuseet, och således utanför lärosätena. I relation till den forskning som bedrivs är den del av de statliga anslagen som är öronmärkt för forskning på museerna väldigt liten.

I enlighet museets tidigare synpunkter till forsknings- och innovationspropositionen vill vi även i detta sammanhang framföra att det är viktigt att man tillser att den nya myndighetsstrukturen bidrar till rätt incitament och förutsättningar för alla typer av forskande myndigheter utöver lärosätena att söka medel.

För myndigheter som ligger under andra departement än Utbildningsdepartementet är det angeläget med ett ökat utbyte mellan departementen i forskningsfrågor för att uppmärksamma myndigheternas forskning.

Forskning av hög klass är inte sällan beroende av stabila och välutvecklade forskningsinfrastrukturer. För att möjliggöra detta behövs långsiktighet i anslagsfördelningen till dessa. En robust och förutsägbar hantering av finansieringen gällande forskningsinfrastrukturer är en av de utmaningar som finns idag som behöver säkerställas i en framtida organisation.

I övriga delar av betänkandet avstår Naturhistoriska riksmuseet från att yttra sig.

Ärendets handläggning

I detta ärende har överintendenten Lisa Månsson beslutat. Föredragande har varit enhetschef, Enheten för samordning, utredning och förvaltning, Eric De Groat. I den slutliga handläggningen har avdelningschef Sebastian Kvist, Avdelningen för forskning och samlingar samt avdelningschef Pär Rådling, Avdelningen för verksamhetsstöd, deltagit. Ärendet har även samverkats med arbetstagarorganisationerna inom ramen för central samverkan.

Naturhistoriska riksmuseet

Lisa Månsson

Eric De Groat